

YÖNETEN VE YÖNETİLENLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İLKELERİ - 2

Tercüme: Hatice Pehlivan

Kitap ve Hikmet degisinin 11. sayısında cevaplandırmaya başladığımız soruları bu sayıda da cevaplandırmaya devam ediyoruz.

Soru: Müslüman bir yöneticinin halkına karşı görevleri nelerdir?

Cevap: Allah Teâlâ Kerim olan Kitâbında şöyle buyuruyor:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

Sizin için, Allah'tan ve ahiret gününden umudu olanlar ve Allah'ı çok ananlar için Allah'ın Elçisi'nde güzel bir örnek vardır. (Ahzab 33/21)

Bizler için Resulullah'ın Medine-i Münevvere'deki tecrübesinde, Müslüman bir yöneticinin halkına karşı metot ve görevleri açısından eşsiz bir örnek vardır. Biz de Resulullah'ın Medine'ye getirdiği huzur çerçevesinde bu görevlerden bazılarını hatırlayacağız.

Mekke'de Müslümanlara karşı baskıların artmasından sonra Ensar, Resulullah'ı ve zulme uğrayan ashabını İkinci Akabe Biatı'nın ardından Medine-i Münevvere'ye kabul etti. Resulullah son hicret edenlerdendi, çünkü O'nun en büyük amacı, ashabını Kureyş müşriklerinin işkencelerinden kurtarmaktı. O, yolcularının güvenliğinden emin olmadan gemisini terk etmeyen bir kaptan gibiydi.

Müslümanların Medine'ye yerleşmeleri, bağımsızlığını elde eden İslâmî bir yapının oluşmasında bir dönüm noktasıdır. Oluşan bu toplumda, bir yandan Muhacir ve Ensar arasındaki ilişkileri diğer yandan ise Müslümanlar ve daha önceden Medine'ye yerleşmiş olan Yahudi kabileleri arasındaki ilişkileri düzenleyen bir anayasa oluşması gerekiyordu. Ve Resulullah, genel İslâmî siyaset kurallarını içeren, toplumun genelinin kabullenip itiraz etmeyeceği maddelerden oluşan bir anayasa oluşturma görevini üstlendi. "Toplumdakile-

rin eşit haklara sahip olması, toplumun her kesimi için düşünce ve inanç özgürlüğünün olması, anlaşma ve kanunlara bağlı kalmak" temelinde genel siyaset çerçevesi çizilmiş, İslâmî toplumdaki ilişkilerin temelini bu yaklaşımla oluşturmuştur.

Müslümanların o dönemde Medine'de çoğunluk olmalarından dolayı Resulullah, onların günlük işlerini ve kanunî işlerini doğrudan düzenleme ve denetleme, Müslümanların kendi aralarında veya onlarla Yahudiler arasında ortaya çıkan sorunları çözme görevini üstlendi. Diğer ifadeyle Resulullah toplumsal güvenliği sağlıyordu. Ve kâfirlerin saldırılarını engellemek için Müslümanların tüm askerî işlerinden sorumluydu.

Öyleyse Medine döneminin her yönüyle Mekke döneminden kesinlikle farklı olduğunu söyleyebiliriz. Bu farklılığın sebebi; Mekke'de Resulullah ve ashabının müşrik Kureyş liderlerinin otoriteleri altında yaşıyor olmalarıydı. Resulullah, bu liderlerin kendisine ve ashabına karşı olan zulüm ve işkenceleri dolayısıyla, Allah'ın dinine davet ve tebliğ etme özgürlüğüne sahip değildi.

Diğer yandan müşriklerin Müslümanlara olan düşmanlıkları, Mekke-i Mükerrreme'de yerleşik ve özgür bir İslâmî topluluğun oluşmasına engel oluşturmuyordu. Fakat Müslümanlar, Resulullah'ın kendi yönetimlerini tam bir hürriyetle üstlendiği Medine döneminde dinlerini yaşayacak ve yayacak tüm imkânları elde ettiler. Böylece Ensar ve Muhacir olarak Müslümanlar tek vücut oldular ve bununla beraber Yahudilerle de aynı toplumda yaşadılar.

Resulullah'ın veliyulemr olarak yaşadığı Medine'deki hayatını incelediğimizde, Müslüman toplumda yönetici olan bir Müslümanın yapması gereken önemli görev ve sorumlulukları şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Müslüman bir yöneticinin idareyi ele aldığında yapması gereken en önemli görev, orada toplumsal güvenliği sağlamak,

2-Müslümanlar ve aynı toplumda yaşayan gayrimüslimler arasında tam ve mutlak hukuk eşitliğini sağlamak,

3-İnanç özgürlüğü kanununu perçinleştirmek, (Toplumdaki herkes bu hakka sahip olduğu gibi kimse kimseye bir inancı zorla kabul veya reddettirme hakkına sahip değildir.)

4-Oluşacak her türlü tehdit ve saldırılara karşı toplumun güvenliğini sağlamak ve bu önemli görevleri üstlenen güvenlik teşkilatını bizzat denetlemek,

5-Bu toplumun diğer toplumlarla güven içinde irtibatını sağlamak,

6-Yöneticiye karşıt bir görüş olsa dahi ifade özgürlüğünü temin etmek,

7-Oluşan sorunları çözümlemeye önem vermek,

8-Her türlü görüşü dinlemek ve akliselim kişilerle istişare etmek.

Veda hutbesi çerçevesinde baktığımızda Resulullah, Müslümanların kendi aralarındaki ilişkileri belirleyen önemli prensipler ortaya koymuştur. "Yönetici de tabii olarak Müslümanlardan biridir."

"Ey insanlar! Bugününüz, bu ayınız ve bu şehriniz nasıl dokunulmazsa, canlarınız, mallarınız ve namuslarınız da Rabbinize kavuşacağınız güne kadar öyle dokunulmazdır. Tebliğ ettim mi? Allah'ım şahit ol!"

Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız!

Size, kendisine tutunduğunuzda asla delaletle düşmeyeceğiniz bir şey bırakıyorum O da, Allah'ın Kitâbidir.

Tebliğ ettim mi? ...Allah'ım şahit ol!"¹

Şüphesiz ki, bunlar her Müslümanın yerine getirmesi gereken görevlerdir. Fakat toplumsal güvenliğin ve barışın sağlanması açısından, bu zorlukları omuzlamakta en büyük sorumluluk yönetici olan kişiye aittir.

Soru: Bir Müslümanın toplumda iktidara ulaşmasının meşru yolu nedir? Yani bir Müslüman yaşadığı toplumda nasıl yönetici olur?

Resulullah vefat etti. Fakat vefatından önce, kendisinden sonra Müslümanların yöneticisi olacak kişiyi seçti mi?

Cevap: Resulullah'ın kendisinden sonra halife olacak kişiyi tayin ettiğine dair herhangi bir delil yoktur. Fakat O'nun vefatından sonra ashabin ileri gelenleri Benû Sâide Sakifesinde toplanarak Ebu Bekir'e biat ettiler. Daha sonra Müslümanların çoğunluğu da mescitte Ebû Bekir'e biat etti.

Resulullah'ın vefatından sonra Ebû Bekir'e Müslümanların önderi olma hakkını veren şûra metodudur.

Şüphesiz, Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde, Müslümanların aralarındaki uygulamalarında şûranın önemi ve gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Ve bu uygulamalardan en önemlisi de yöneticiyi şûra ile seçmektir.

Allah Teâlâ şûranın gerekliliğini, aşağıdaki ayetlerde vurgulamıştır:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

Onlara nazik davranman, Allah'ın sana olan iyiliği sebebiyledir. Kaba ve katı yürekli olsan yanından dağılıp giderler. Öyleyse kusurlarına bakma, bağışlanmalarını iste. Her konuda görüşlerini al. Bir de karar verdin

mi, yalnız Allah'a güvenip dayan. Allah kendine güvenip dayananları sever. (Âl-i İmrân 3/159)

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

Onlar, Rablerinin çağrısına olumlu karşılık veren ve namazı tam kılan kimselerdir. İşlerini birbirlerine danışarak yapar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da hayra harcarlar. (Şûrâ 42/38)

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُبْرِئَ الرِّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir. Annelerin marufa uygun yiyeceği ve giyeceği, çocuğun babasına aittir. Kimseye gücünün üstünde yük yüklenmez. Çocuğu yüzünden ne ana zarara sokulur ne de baba. Mirasçının sorumluluğu da aynıdır. Anne ve baba, karşılıklı anlaşma ve danışma ile çocuğu süten kesmek isterlerse, ikisi için de günah olmaz. Çocuklarınıza sütanne tutmak isterseniz, ücretini marufa uygun olarak ödedikten sonra size bir günahı olmaz. Allah'tan çekinerek korunun. Bilin ki her şeyi gören Allah'tır. (Bakara 2/233)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Müminler, yalnızca Allah'a ve Elçisine inanıp güvenen kimselerdir. Elçi ile birlikte toplu bir iş yaptıkları sırada ondan izin almadan çekip gitmezler. Allah'a ve Elçisine inanıp güvenenler senden izin isteyenlerdir. Eğer bazı işleri için izin isterlerse uygun gördüğün kimselere izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah bağışlar, ikramı boldur. (Nûr 24/62)

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ

“Ey ileri gelenler! Bu işimde bana sağlam bir görüş bildirin. Sizlerle görüşmeden hiçbir işe karar vermem.” (Neml 27/32)

Bir yönetici şûra ile iktidara geldiğinde, halkın rızası temel alındığı için güçlü bir yönetim olacaktır.

Ve toplumda güvenliğin sağlanmasının esas anahtarı şûradır. Çünkü şûra, toplumun tüm fertlerinin ortak iradesini temsil eder ve yöneticinin imzasıyla alınan kararlarda halkın onayı da mevcuttur. Böylece alınan kararlar vakit kaybetmeden hayata geçirilir.

Dinin yasakladığı baskı ve zorbalığı şûra da yasaklamıştır. Bundan dolayı şûra, Müslümanların tüm eylemlerinde, özellikle de yönetici seçiminde etkin bir unsurdur.

Tüm bunlara dayanarak söyleyebiliriz ki; yönetime ulaşmanın meşru yolu, Müslümanların tek bir hedefte toplandıkları şûradan geçmektedir. Ve bu onları, dünyada refah ve huzura, ahirette ise, selamete ulaştırır.

Ebu Bekir, şûranın önemini halife seçilmesinin ardından yaptığı ilk hutbesinde şöyle vurgulamıştır:

“Ey insanlar! Ben size yönetici oldum, oysaki sizin en hayırlınız değilim. Eğer iyi işler yaparsam bana yardım ediniz, eğer yanlış işler yaparsam beni uyarınız. Doğruluk emanettir, yalancılık hıyanettir. Şunu bilin ki, en kuvvetliniz, benim yanımda inşaallah mazlumun hakkını kendisinden alıncaya kadar en zayıfınızdır. En zayıfınız da, inşaallah hakkını zalimden alıncaya kadar en kuvvetlinizdir.

Hangi İslâm toplumu Allah yolunda cihadı terk ederse Allah o topluma zillet ve aşağılık verir. Hangi Müslüman toplum arasında fuhuş yaygınlaşırsa, Allah onlara vereceği bela ve cezayı genelleştirir. Allah'a ve Resulüne itaat ettiğim müddetçe, bana itaat edin. Şayet ben Allah'a

ve O'nun elçisine isyan edersem, artık bana itaat yoktur. Namazınızı eda edin, Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.”²

Müslümanlar diğer Hulefâ-i Râşidîn'den olan; Ömer bin Hattab, Osman bin Affan ve Ali bin Ebû Talib'i de şûra metodu ile seçmeye devam ettiler. Fakat Ali'nin halifeliği döneminde Müslümanlar arasında hilafetin kimin hakkı olduğu konusunda ihtilaflar ve kanlı savaşlar ortaya çıktı.

Ve bu savaşlar, İslâm tarihinin en kanlı dönemi olan H.60-64 yılları arasında hüküm süren Yezid bin Muaviye döneminde had safhaya ulaştı.

Resulullah'ın ve dört halifenin onayladığı şûra metoduyla yönetici seçme şekli, bu dönemlerde yönetimi istilâ etmeye ya da babadan oğula veraset sistemine dönüştü. Bu sebeple Müslümanların çok fazla kanı aktı ve günümüzde de hâlâ devam etmektedir.

İslâm, masumların kanını akıtarak yönetimi ele geçirmeye asla izin vermez. Çünkü can dokunulmazdır ve Allah'ın Kitâbında birçok ayette belirttiği gibi haksız yere bir cana kıymak en büyük haramlardır.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَدِّيًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَعَذَابُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde sürekli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu dışlamış (lanetlemiş) ve onun için büyük azap hazırlamıştır. (Nisâ 4/93)

مَنْ أَجَلَ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنْ كَثُرُوا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

Bu sebeple İsrailoğullarına şunu yazdık: Kim, adam öldürmemiş veya ortalığı birbirine katmamış birini öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir hayatı kurtarırsa bütün insanları hayatını kurtarmış gibi olur. Elçilerimiz onlara, açık belgelerle (mu-

cizelerle) gelmişlerdi. Buna rağmen onların çoğu aşırı davranışlar göstermişlerdi. (Mâide 5/32)

Zorbalık edip insanların kanını akıtarak veya veraset sistemi ile elde edilen yönetim şekli, İslâm'ın onaylamadığı ve ağır bedeller ödenen süreçlerdir. Dolayısıyla meşru değildir.

Yönetimi zorla ele geçiren ve masumların kanını akıtan bir yöneticiyi toplum nasıl kabul edebilir? Seçiminde hiçbir etkilerinin olmadığı bir yöneticinin idaresi altında fertler, istek ve samimiyetle nasıl çalışabilir? Dünyevî kazançları elde etmek için masum insanları katleden suçlu bir yöneticinin olduğu bir toplumda güvenlik ve kalkınma nasıl olabilir?

İslâm tarihindeki ve günümüzdeki olayları incelediğimizde, istila edilerek elde edilen yönetim sisteminin insanlara hiçbir fayda sağlamadığını görmekteyiz.

Aksine, bizim Kur'ân-ı Kerim'den ve Resulullah'ın uygulamalarından öğrendiğimiz şûra metodunu görmezden gelmek Müslümanların gruplara bölünerek birbirlerini öldürmelerine ve tekfir etmelerine neden oldu.

Böylece Müslümanlar Allah'ın yolundan saptılar ve yüzlerce yıldır süregelen iktidar mücadelesine girerek milyonlarca Müslümanın katledilmesine sebep oldular.

Sonuç olarak bir Müslümanın iktidara ulaşmasının tek meşrû yolu, Allah'ın Kitâbında ve Nebînin uygulamalarında bulunan şûradan geçer. Günümüzde, batıda demokrasi adıyla devam eden bu sistem Müslümanları çoğu tarafından reddedilmektedir. Oysaki toplumun idaresi, yönetici ve halk arasındaki bir sözleşmedir. Ve herhangi bir sözleşmenin olmazsa olmaz ilk şartı tarafların rızasıdır.

Bu şekilde istikrarlı bir yönetim olduğunda ise, yöneticiye karşı ayaklanmak haramdır.

Notlar

1. Müslim, Kitâbü'l-hacc, Hıccatü'n-Nebi, 147/1218; Ebû Davud, Bâb-u sıfatı

hıccetü'n-Nebi, 1905; İbn Mâce, Hıccet-ü Rasulillah, 3074.

2. Suyûtî, Târihu'l-hülefa, s. 91.